

REVISTA ► ENTREVISTA

El segell editorial Bromera publica un dels projectes que tenia pendants l'autor barceloní Jaume Benavente: la novel·la «Somnis de Valparaíso», que es va fer mereixedora del Premi València Alfons el Magnànim de Narrativa. L'escriptor hi manifesta la fascinació per una ciutat que va conèixer fa uns anys quan hi va anar per parlar a la universitat d'una altra obra i de la qual de seguida va saber que algun dia n'escriuria. **Text: Toni Mata i Riu**

Jaume Benavente

ESCRITOR

«VAIG PERCEBRE L'AMALGAMA DE BELLESA I LLETJOR, LA FRAGILITAT DE VALPARAÍSO»

SOMNIS DE VALPARAÍSO

AUTOR
Jaume Benavente

BROMERA. 19,95 EUROS. 248 PÀGINES

■ Jaume Benavente (Barcelona, 1958) és un escriptor de llarg recorregut a qui agrada teixir llibre a llibre una obra de conjunt sòlida que resisteixi el pas del temps. Autor de novel·les com *Nocturn de Portbou*, *Llums a la costa* (Premi Pin i Soler 2006) i *L'home que lligia Miguel Strogoff*, entre altres títols, va ser guardonat l'estiu passat amb el Premi València Alfons el Magnànim de Narrativa per *Somnis de Valparaíso*. Un reconeixement per una idea feta realitat que el narrador d'Horta tenia pendent des que va conèixer la ciutat xilena, de la qual en va quedar encisat.

Quina és la seva relació amb Valparaíso?

La novel·la *Somnis de Valparaíso* neix alhora d'una pulsio i una intuïció, de la necessitat de llunyania, de viatjar fins al Pacífic i a una ciutat del tot desconeguda per a mi, i del pressentiment que contemplar aquell oceà i passejar pels carrers costeruts i desmanegats dels turons de Valparaíso farien que el relat nasqués sol, que fluiria dins meu, com ha esdevingut altres vegades. N'havia parlat amb el meu amic i escriptor Jordi Coca. «A tu, que t'agrada caminar i perdre't per les ciutats t'interessarà, et recordarà Lisboa o Porto, amb els seus carrers enfilant-se als turons, els seus ascensors i els seus cafès tronats. Té una melangia molt teva. Segur que t'inspirarà», em va dir el meu amic.

La va encertar.

L'oportunitat va sorgir la tardor del 2014, arran de la invitació de la Universitat Finis Terrae de Santiago de Xile per fer una conferència als seus estudiants de literatura i la presentació al Centre Cultural Gabriela Mistral de la traducció al castellà de la meua novel·la *Nocturn de Portbou*. Mentre era a la capital preparant això, vaig escapar-me dos dies a Valparaíso, allotjant-me en un petit hotel del Cerro Alegre.

Les seves novel·les han portat els lectors a indrets diversos com el centre d'Europa o Portugal, a més de Catalunya. Què hi vas trobar a la ciutat xilena que el va motivar a escriure una novel·la ambientada en ella?

Vaig percebre de seguida l'amalgama de lletjor i bellesa de la ciutat, la seva extrema fragilitat. És una idea, o una sensació, que em sedueix, per la seva complexitat. Hi ha un misteri en la convivència del que és lleig amb

Jaume Benavente va visitar Valparaíso la tardor de fa set anys

MARIA TORTAJADA

el que és bell, igual que en allò que és fràgil. Durant dos dies vaig rondar amunt i avall, des de primera hora del matí fins que la nit feia aconsellable retornar al meu allotjament, percebent l'atmosfera d'un món caòtic, convuls i alhora misteriós, que m'atrapava. Em sentia perdut, exhaust per l'esforç físic i de concentració i estranyament feliç. La novel·la va sorgir de forma natural, quasi orgànica, les veus, les relacions entre els personatges, els arguments encadenats. Les peces del mosaic van trobar el seu encaix no diré que soles

però gairebé.

Vostè és un autor a qui agrada impregnar-te d'un lloc, un paisatge, una ciutat, i després escriure. Va viatjar de nou a Valparaíso mentre escrivia la novel·la?

No és fàcil tornar a Valparaíso, des de Catalunya. Mantinc relació amb les amistats xilenes que hi vagi fer durant el primer viatge. De totes formes, crec que és bo, després de la immersió, de la identificació amb un paisatge, escriure des de la llunyania. La distància permet diferents perspectives.

«Durant dos dies, del matí a la nit, vaig estar rondant amunt i avall per la ciutat i aquell món caòtic, convuls i misteriós em va atrapar»

Té previst anar-hi i presentar-hi la novel·la, quan es pugui, és clar?

Aquest any, l'editorial xilena Vorágine (la mateixa que va traduir-me *Nocturn de Portbou*), de l'editor Luis Tapia, publicarà en castellà *Somnis de Valparaíso* i aprofitaré la seva presentació a Xile per tornar-hi a la tardor. De totes formes, encara que aquest viatge físic no es realitzés, sempre hi ha el retorn mental, anímic. De fet, els llocs que han estat significatius, simbòlics, no els deixo mai, encara que et trobis a l'altra punta del món.

Com és Valparaíso? A nivell geogràfic, topogràfic i, si es pot definir, idiosincràtic.

Valparaíso, -o Valpo, com l'anomenen els seus habitants-, té dues parts molt diferenciades. Per una banda hi ha el Plan, arran de la badia, amb el Barrio Puerto i El Almendral, carrers rectilínis i places on conviuen edificis oficials, serveis i comerços, alguns de ben tronats. Sobre aquesta part de la ciutat, de dia ben animada i de nit una mica fantasmal, s'alcen els turons -els cerros- on viu la majoria de la població. Els cerros, units a la part baixa de la ciutat per funiculars -ascensores-, en diuen, com a Portugal- i escales inacabables, configuren una mena d'amfiteatre sobre la badia i marquen el veritable caràcter de Valparaíso, amb el seu aiguabarreig arquitectònic, on destaquen les traces de les comunitats britànica i alemanya, molt arrelades en el passat a la ciutat. Al costat de mansions i alguns veritables palauets, hi trobem cases ben humils, precàries davant de les escomeses habituals dels incendis i fins i tot terratrèmols.

Aquesta és la seva ànima urbana.

I, d'altra banda, sí que té idiosincràsia, una certa peculiaritat, que crec que es troba en la seva fragilitat, i en la seva barreja de bellesa i lletjor. Els seus habitants en són conscients de la seva singularitat. També un passejant foraster, com era jo, no pot restar indiferent al món caòtic i nerviós que és Valpo. Per a mi, és misteriosa, amb la seva densitat, la seves vides creuades en una teranyina o mosaic de relacions i de temps que se superposen. Un material narratiu extraordinari per explorar a través de la ficció.

Com es converteix una ciutat en protago-

«Per fer d'una ciutat un personatge de novel·la has de sentir que hi ets dins, que en formes part, encara que sigui com un foraster, un passejant»

nista d'un relat? Quins elements narratius, tècniques, tipus de descripcions, ... s'empren per fer d'un lloc, d'un topònim, alguna cosa més que el decorat d'un argument? Hi té molt a veure l'actitud del narrador i de la seva experiència envers el paisatge on es troba. És una qüestió física i anímica. Has de sentir que hi ets dins, que en formes part, encara que sigui com un passejant ocasional i foraster i no pas com un habitant de sempre. Si aquesta és la teva actitud o sentiment, la ciutat ja no és un decorat sinó un ésser viu, orgànic, que creix i es transforma i que t'afecta. En el meu cas, al'hora de convertir aquesta experiència en narrativa, m'inclino sempre per la descripció, el misteri latent i per estar obert a l'atzar, la possibilitat de sorpreses. La narració no ha de ser rígida sinó fluïda.

Un cop ja havia decidit que volia ubicar una novel·la a Valparaíso, com va triar quina història volia explicar?

De seguida vaig copsar que tenia no una, sinó un mosaic d'histories -o si ho prefereixes, de veus, de mirades- i d'aquí el caràcter coral de la novel·la. En el meu cas, les històries, o els arguments, són importants però neixen a partir de la percepció, de la mirada, i també de l'evolució de la pròpia escriptura. Treballo amb pocs esquemes, deixo que el text creixi, aparentment, de forma lliure. En el fons, el més important és el tema o temes centrals: la fragilitat dels somnis i de les vides creuades dels personatges, la identitat, i el propi retrat de la ciutat. Si tens clar això, les històries neixen de forma natural al seu voltant.

I, dit això, el fet que la història sigui coral, amb diversos punts de fuga, què li aporta en el seu interès per fer una novel·la sobre una ciutat?

Una ciutat, un paisatge si vols, no és mai una única ciutat, un únic paisatge. Tenir diferents veus em permetia fer un retrat més complex de Valparaíso. Un text coral em fa guanyar en matisos.

Un fet interessant és la contraposició entre el concepte de ciutat (lloc físic, arrelament, ...) i el món dels somnis, del somnig, de l'esperança que surt al títol o, fins i tot, en elements de la novel·la com la fotogràfia que fotografia els somnis. Com es combinen aquests elements aparentment contraposats, en la seva novel·la?

Els somnis són part de la vida (tant els nocturns com els anhels que sentim de forma conscient). Encara que generin ansietat o frustració, sense els somnis l'existència s'em-pobreix i fins i tot deixa de tenir sentit. En la meva narrativa, no és la primera vegada que m'apropo a aquesta qüestió, però a *Somnis de Valparaíso* n'és un eix central. En certa manera, aquesta novel·la, a més a més de psicològica, de retrat de personatges i coral, també la podem descriure com a pictòrica i fins i tot onírica. La fotografia japonesa que fotografia somnis, tot i que és un personatge secundari, ajuda a marcar el caràcter del text. **Què significa per vostè l'acte de caminar,**

La Casa de los Cuatro Vientos, al Cerro Artillería

ARXIU PARTICULAR

de passejar? Els seus personatges caminen, passegen i, també, fan una cosa que segurament hi està molt relacionada, conversen.

He caminat i passejat sempre. M'agrada vagarejar, obert a tot allò que m'aportin el sentit, sobretot la mirada, però també l'oïda, l'olfacte o el tacte. No passeges de manera abstracte sinó física, notes el fred o la calor, el cansament, l'aire, el brogit de la ciutat, també l'escàs silenci. Passejant, reflexiono i també somio. Fa anys que volia escriure una novel·la en la qual els personatges fossin passejants que mentre deambulen xerren i revisen el món i les seves vides i Valparaíso m'ha donat l'oportunitat.

Creu que la seva és una literatura de la pausa, del detall, de la reflexió, fins i tot podríem dir que de la lentitud?

És una descripció que li escau, sí. No és la primera vegada que m'ho diuen. Per a mi, l'escriptura és explorar el món i el nostre propi jo. Amb els llibres, em pregunto sobre la condició humana, intento retenir la bellesa, em sento estrany amb la lletjor o m'astoro davant de l'horror. La meua manera d'endinsar-me en aquest món complex i inquietant és a través del detall, de la reflexió i fins i tot d'una calculada lentitud. Mai no he volgut fer llibres trepidants o impactants. Això em porta a pensar en els referents. Tot autor té les seves referències, els seus mestres, que no són casuals ni tampoc imposats, són el resultat de la pròpia personalitat. Així, jo em sento còmode amb Milan Kundera, W.G. Sebald, Colin Thubron o Lawrence Durrell.

Un dels temes que flueixen a la novel·la és el de la identitat. Els seus personatges van i venen, afronten de maneres diverses l'arrelament, fan en el seu conjunt que la ciutat visqui un cert cosmopolitisme, confronten experiències personals amb orígens molt distants. Com afronta la qüestió de la identitat a 'Somnis'?

La identitat és fonamental, és el nucli de la nostra existència, encara que mai no és simple o única. Quan més complexa, amb més matisos, millor. A la novel·la, alguns dels personatges o els seus avantpassats venen de di-

ferents parts del món per anar a raure a Valparaíso. També viatgen per Europa, a la recerca d'ells mateixos, no fan turisme sinó que volten a la recerca de la seva identitat, del seu ésser més profund. Els personatges de la novel·la són conscients tant de la identitat del seu passat i de com això influeix en el seu present. La ciutat de Valparaíso és un paradigma d'això, arrelament i desarrelament s'enllacen.

El personatge de l'Enrique Giralt presenta, al meu entendre, una dicotomia interessant: d'una banda, és un oficinista, una persona acostumada a la rutina; de l'altra, va pel món amb una Leica i fa fotografies, sinònim d'improvisació constant. Parli de la construcció i la idiosincràsia del personatge.

L'Enrique Giralt té força cosa de mi, com un certo *alter ego*, tant en el seu caràcter com en la seva situació. També jo visc en una certa rutina -anys vivint a la mateixa ciutat, una feina estable i elemental en un despatx- i alhora sento la inquietud de viatjar. L'Enrique Giralt volta per Valparaíso amb la seva càmera -últimament, també ho faig jo. intentant captar moments i imatges, de fixar-los de forma material perquè no s'esvaeixin. L'Enrique Giralt sorgeix d'una veu o mirada inicial i va agafant densitat amb el text, igual que els altres personatges. Representa una manera de viure, somnis ajornats -els viatges a les illes o a Europa-, una certa letargia davant d'un paisatge, Valparaíso, canviant i difícil. És una manera d'estar i alhora de protegir-se de l'hostilitat de l'entorn.

Diu Giralt: «Les distàncies no només poden ser físiques». Quines distàncies no físiques marquen les vides dels personatges de «Somnis»?

Les distàncies mentals que s'estableixen en la manera de mirar, de percebre la vida. També els esdeveniments del passat de cada personatge, la memòria i alhora els buits d'aquesta, grans espais obscurs on és perillós endinsar-se. No hi ha una persona igual a una altra, tots som diferents justament per les distàncies que establim entre nosaltres, pel nostre aïllament anímic.

«Amb el premi, sento com si les coses es redrecessin una mica, com si aconseguís una mica més d'alè, i per a mi ja és suficient»

Què significa per vostè la concessió del Premi València Alfons el Magnànim de Narrativa?

Anteriorment, he guanyat alguns premis. Potser el més rellevant va ser el Pin i Soler, amb la novel·la *Llums a la costa*, encara que jo tinc especial estima pel Cadaqués Rosa Leveroni de poesia que em van concedir per *Un pont sobre l'erm* o el Benvingut Oliver de Narrativa pel llibre de viatges *Dietari de Porto*. Pel que fa al Premi València Alfons el Magnànim de Narrativa, per a mi representa una fita molt especial perquè em dona força visualització -en Sebastià Benassar m'ha definit no fa gaire com un «escriptor mig amagat de les nostres lletres»-, m'ha permès conèixer un editor en qui confio molt, en Gonçal López-Pampló, així com el seu equip, dinàmic i il·lusionat, i em sento acollit per Bro-mera, una editorial seriosa, de format mitjà-gran que cuida els seus autors literaris. Des d'aquesta perspectiva, em sento molt content, sobretot després d'uns últims anys durs com a escriptor. Sento com si les coses es redrecessin una mica, com si aconseguís una mica més d'alè, i per a mi ja és suficient. A més a més d'un narrador-passejant, acostumo a dir que soc un corredor de fons i aquest premi és un estímul per continuar la cursa.

Pot explicar quins són els seus propers projectes?

No tinc problema a fer-ho, i de fet m'ajuda a endreçar el meu treball futur. Als meus seixanta-dos anys, entenc que em trobo en la *Tercera part* (amb cursives i majúscula perquè podria ser el títol d'una novel·la autobiogràfica) del meu camí, tant en sentit biològic com literari. Després d'una vintena de llibres publicats, he d'administrar el meu temps i tampoc crec convenient publicar i publicar. Per això, estic acotant molt quins seràn els propers llibres. Deixant de banda que tinc al calaix una novel·la curta sobre la meua experiència d'haver estat malalt de Covid, durant la primera onada, ara he començat *Intermitències* (títol de treball), una novel·la riu que em tindria ocupat els propers tres o quatre anys. També confio que aquesta primavera (si les condicions milloren) pugui retornar a Irlanda i fer un dietari de viatges, *Paisatges de Connemara*. Tinc algunes altres idees per a futurs textos (i sempre cal comptar amb el factor sorpresa, l'atzar), però en aquest moments estic concentrat en la novel·la riu i el llibre de viatges sobre Irlanda. **No s'avorrirà, no, amb tantes iniciatives entre mans.**

Suposo que tard o d'hora em decidiré a escriure una o dues obres de teatre de petit format i llavors haurà arribat el moment de l'últim llibre. És aquest el final que imagino per a «l'escriptor mig amagat». Després, crec que podré dedicar-me només a pintar algun quadre o fer algun gravat, passejar, llegir, mirar i xerrar amb algú en un cafè, sigui aquí (a Catalunya), en una illa atlàntica o a l'altra punta del món.